

N:o 93.

Af friherre **A. T. Adelswärd**, om ändring i bestämmelserna
angående försäljning af mindre kronoegendomar.

Vid olika tillfällen har Riksdagen med anledning af Kungl. propositioner medgifvit, att kronan tillhöriga egendomar, hvilkas värde icke öfverstiga ett visst belopp, finge under vissa villkor af Kungl. Maj:t försäljas utan Riksdagens särskilda hörande. Föregående
beslut.

På grund af dessa beslut har Kungl. Maj:t föreskrifvit enligt kungl. bref af den 29 maj 1874, att »hemman och lägenheter, för hvilka årliga arrendeafgiften icke öfverstege 200 riksdaler och hvilkas bibehållande åt kronan icke på grund af befintlig skogstillgång eller af annan särskild anledning påkallades, måtte — — — — — på offentlig auktion till den högstbjudande försäljas» under villkor bl. a. att »köpeskillingen under loppet af sex år med en sjettedel årligen», finge erläggas,

enligt kungl. brefvet af den 18 maj 1888 att »söder om Norrland belägna — — — — — utarrenderade egendomar, hvilka i arrende lämna mer än 200 kr. men icke utöfver 400 kr.» efter Kungl. Maj:ts pröfning i hvarje särskildt fall skall — — — — — »till större eller mindre del försäljas» under villkor bl. a. »att de genom försäljning inflytande medel skola användas för inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark»,

enligt kungl. brefvet af den 23 maj 1902 att försäljning skulle äga rum dels äfven på egendom, »hvilken i arrende lämnade mer än 500 kr. men icke utöfver 600 kr.», dels af »till inköpt skogsegendom hörande område, som utan olägenhet för skogsskötseln ansåges kunna afyttras» och vore icke värdt utöfver 600 kr. i arrende.

Vidare har i kungl. bref af den 25 sept. 1896 meddelats föreskrift om att styckning och afsöndring af sådan egendom, som skulle försälas, finge under vissa villkor äga rum »i syfte att åt mindre bemedlade eller obemedlade bereda tillfälle att bilda egna jordbruk», och skulle dessa »äga inbetala köpeskillingen under loppet af tio år — — — — såvida han ställde godkänd säkerhet».

*Orsaken till
nu gällande
föreskrifter.*

Orsaken till här ofvan åberopade kungl. propositioner och Riksdagsbeslut har uppenbarligen varit, att arbetet och kostnaden för förvaltningen af dessa småhemman ansetts vara för stor i förhållande till afkastningen, hvartill jämväl på senare tider tillkommit afsikten att bereda ökade tillfällen till grundande af själfständiga småjordbruk.

*Förändrade
förhållanden.*

Förhållandena hafva emellertid sedan dessa beslut fattades i vissa afseenden ändrats och en ny uppfattning har ganska allmänt börjat göra sig gällande både i vårt och andra länder beträffande den enskildes förhållande till staten och samhället i fråga om besittningsrätt till jorden. Med tanke på dessa nya åskådningssätt och sannolikheten för deras snara utbredande och inträngande i det allmänna rättsmedvetandet kan det ifrågasättas, om det är klokt att staten fortfarande afhänder sig jord-egendom, som den redan är i besittning af, och om den ringa afkastningen af de mindre jordegendomarna i förhållande till förvaltningskostnaderna kan anses fortfarande utgöra tillräckligt skäl för ett fortsättande på den inslagna vägen, så mycket mer som förvaltningskostnaderna af dessa mindre egendomar genom förändrade anordningar torde kunna väsentligt nedbringas.

*Skogsmark
och skogs-
gårdar.*

I det första här ofvan åberopade kungl. brefvet föreskrifves, att endast sådana egendomar, »hvilkas bibehållande åt kronan icke på grund af befintlig skogstillgång — — — — — påkallades», skulle försälas. Det förekommer emellertid, att egendomar, hvilkas skogsvärde mångdubbelt öfverstiger jordbruksvärdet, försälas. Sådana egendomar inköpas då af personer, hvilka hafva för afsikt att tillgodogöra sig skogen, och på grund af försäljningssätt och betalningsvillkor drifves köpeskillingen ofta så i höjden, att den nye ägaren för att icke göra förlust nödgas — om detta också från början icke varit hans afsikt — verkställa skogsafverkningen så hastigt och på sådant sätt, att den närmast kan betecknas som total skogssköfving. Om ock detta i regel inträffar beträffande jämförelsevis små skogsarealer, måste det dock ur skogsvårdssynpunkt sedt betecknas såsom högst beklagligt. Att staten, som genom lagstiftning, genom inköp af kalmarker och på annat sätt söker bibehålla skogskapitalet

och befordra en ekonomisk skogsvård, genom sina åtgöranden föranleder sådan vanvård af skog, kan icke anses lämpligt.

Skogsvårdsstyrelsen i Östergötlands län, som iakttagit detta förhållande, har i skrifvelse till kungl. jordbruksdepartementet i början af förlidet år hemställt om ändrade bestämmelser vid dylika försäljningar till förekommande af vanvård af skogen, men denna hemställan lär ännu icke hafva föranledt till någon åtgärd.

Bäst vore utan tvifvel, att äfven sådana mindre skogsarealer icke försålles, utan bibehölles åt kronan, som säkerligen genom praktiska förändringar i skogshushållningsplanerna och förenklingar i skötseln utan alltför stora kostnader kunde förvalta och tillgodogöra äfven sådan skogsmark.

Men äfven det egentliga jordbruket å mindre kronoegendomar med eller utan skog borde enligt mitt förmenande utan ekonomisk olägenhet kunna bibehållas i statens hand.

*Jordbruks-
ägendomar.*

En förutsättning för att detta skall låta sig göra synes mig dock vara, att inägorna d. v. s. den odlade jorden och betesmarken efter afskiljande af den egentliga skogsmarken i stället för att såsom nu upplåtas på vanligt 20-årigt arrende öfverlåtes med längre och fullständigare besittningsrätt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de grunder, som gälla för stadgad åborätt, en förr mera vanlig och ännu förekommande form för jordupplåtelse. Att statens förvaltningskostnader genom att tillämpa detta sätt för upplåtelse skulle blifva vida mindre än de nuvarande, torde icke vara tvifvel underkastadt.

Från och med innevarande år har ett nytt rättsinstitut, *tomträppen*, blifvit infördt i vårt rättsväsende. Den medgifver en tryggad besittningsrätt af fastighet för en längre tidsföljd, är nära besläktad med äganderätten, i det den berättigar till ett med lagfart motsvarande förfarande »inskrifningen» äfvensom inteckning, försäljning o. s. v., samt är till karaktären motsvarande, hvad jag tror vore ett synnerligt ändamålsenligt rättsinstitut för upplåtelse af besittningsrätt till staten tillhörig jord-
egendom i allmänhet, särskildt till de mindre jordbruken.

Tomträppen.

Det synes mig, att när principen om sådan form för upplåtelse är erkänd och tillämpad för viss slag af fastighet, det icke borde föreligga hinder för, utan fastmer ligga nära till hands att utvidga dess tillämpning äfven till annat slag af fastighet, så mycket mer som verkliga praktiska fördelar däraf stå att vinna.

Man har beträffande stadgad åborätt invänt, att då detta rättsinstitut mera allmänt förekom, det i vissa hänseenden visat sig innebära

*Stadgad åbo-
rätt.*

olägenheter, hvilket gjorde att den förlorade den stora allmänhetens förtroende och kommit ur bruk. Att den ånyo upptagits på dagsprogrammet af dem som intressera sig för den s. k. jordreformfrågan skulle blott vittna om den kända företeelsen inom det ekonomiska lifvet, att förfaringsätt och rättsbruk, som under en viss tid tillämpats och visat sig ändamålsenliga, men så småningom befunnits otidsenliga, betraktats såsom föråldrade och kommit ur bruk, slutligen efter en viss period ånyo upptagits, sedan de olägenheter, som häftat vid dem, fallit i glömska. Men om denna kretsgång kan anses vara en ekonomisk lag, torde den icke kunna anföras såsom skäl mot återupptagande under modernare former af ett gammalt, men dock kvarlevande rättsbruk.

Besittningsrätt i förhållande till äganderätt.

Man anmärker äfven mot besittningsrätt af jord, om än aldrig så utsträckt, gent emot äganderätten, att besittningsrätten strider mot det gängse föreställningssättet hos svensken, särskildt hos den svenska allmogen om äganderättens företräde, och därför icke kan få någon större användning eller bör framtvingas.

Jag vill icke förneka, att en sådan föreställning är mycket allmän, men jag har den uppfattningen, att, då det gäller ett viktigt socialekonomiskt statsintresse, bör icke en fördom — ty så torde detta föreställningssätt närmast böra betecknas — få inverka på lagstiftningen.

I sak torde för jordbrukaren skillnaden mellan besittningsrätt — »stadgad åborätt» i moderniserad form — och äganderätt i vanlig mening icke vara synnerligen stor. Den består förnämligast däri, att i förra fallet utbetalas icke kapitalet för jordvärdet såsom i det senare, utan sker godtgörelsen därför i en årlig afgäld. Ägaren af besittningsrätten kan icke känna det såsom mera förödmjukande eller nedsättande att betala en sådan afgäld till staten än att betala hvarje medborgare åliggande skatt till staten. Det finnes intet skäl för att hans själfständighet eller egenskap af att vara »själfägande» eller »besutten» skall vara mindre än då han äger jorden — då han ofta får betala än större årliga afgälder till hypoteksföreningen!

Besittningsrättens fördelar.

I vissa afseenden ligger det för de mindre bemedlade en större fördel i att på detta sätt komma till en betryggad besittning af den jord han brukar än genom ett vanligt köp. För ett sådant förvärf erfordras mindre kapital, hvilket i de flesta fall är detsamma som mindre skuldsättning. Förutsättningen för att på detta sätt upplåten jord allt framgent kommer att tillhöra brukare af densamma är vida större än om den såldes. I senare fallet komme den ofta rätt snart att öfvergå i händerna på dem, som köpa jord för kapitalplacering och som sedan i sin ordning

på vanligt sätt utarrendera densamma. Däremot torde besittningsrätt aldrig blifva något begärligt föremål för kapitalplacering.

Jag vill icke ingå på detaljer i fråga om lydelsen af en lag om ifrågavarande besittningsrätt eller angående de ändringar i nu gällande bestämmelser om stadgad åborätt, som kunna anses erforderliga, då jag med denna motion blott har för afsikt begära utredning om och förslag till sådan lagstiftning. Till ledning för dylik lagstiftning torde i tillämpliga delar kunna läggas den nyligen antagna lagen om tomträtt. Beträffande omfattningen af besittningsrätten till nu ifrågavarande mindre kronoegendomar föreställer jag mig såsom lämpligast, att byggnaderna böra med full äganderätt säljas, men jorden inclusive odlingsvärdet af den redan odlade jorden upplåtas med besittningsrätt, hvarigenom öfverensstämmelse vinnes med sådan jord, som upplåtes utan att vara bebyggd. Det höjda värdet å egendomen, som motsvarar odlingskostnaden för nyodlad jord, torde böra betraktas såsom tillhörande besittningsrättsinnehafvaren med full äganderätt.

*Lagbestäm-
melsernas de-
taljer.*

Jag inser väl, att den s. k. jordreformfrågan, afseende ändringar i rättsförhållandena angående de enskildes besittnings- och äganderätt till landets jord, är af den allra största sociala och nationalekonomiska räckvidd, svår att på förhand öfverskåda. Jag skulle icke heller vilja medverka till sådana ändringar i lagstiftningen inom detta område, som medföra tvära omkastningar i nu rådande förhållanden, och som kunde medföra ekonomiska rubbningar till skada för samhället och det allmänna välståndet. Ändringar på detta område måste påtagligen ske med varsamhet och steg för steg. Det synes mig emellertid som genomförandet af de af mig härofvan uttalade önskemålen i intet afseende kunde innebära någon fara.

*Jordreform-
frågan.*

Inom få land torde staten äga så mycket af landets jord som den svenska staten. Under en lång tidsperiod, mestadels fallande inom det förra århundradet, då en annan nationalekonomisk uppfattning var förhärskande än den som nu börjar mer och mer göra sig gällande, afhände sig staten stora delar af sin jordegendom, ofta mot ringa eller intet vederlag. Beklaganden öfver att så skett äro icke sällsynta så utom som inom Riksdagen.

*Statens jord-
besittning.*

Numera däremot gå statsmakternas åtgärder i riktning att åter komma i besittning af landets naturtillgångar — företrädesvis skogsmarker och vattenfall. Konsekvensen i statens jordpolitik kräfver, synes mig, att staten icke utan tvingande skäl under det den förvärfvar viss jord samtidigt afhänder sig annan jord eller låter urgamla rättsinstitut förfalla,

hvilka tidsenligt tillämpade skulle möjliggöra ett ekonomiskt utnyttjande af äfven statens mindre jordegendomar.

*Förslag till
beslut och
skrifvelse.*

Jag vågar därför vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville för sin del besluta, att förut fattade här ofvan åberopade beslut om försäljning af visst slag af kronans jordegendom återtages och att ingen kronan tillhörig jordegendom vidare må försäljas annat än om detta på grund af särskilda undantagsförhållanden kan anses synnerligen önskvärdt, i hvilket fall framställning därom af Kungl. Maj:t i hvarje särskildt fall underställes Riksdagens afgörande, äfven beträffande de mindre jordegendomarne.

Stockholm den 25 januari 1908.

Theodor Adelswärd.